

ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΗ

ΕΜΦΑΣΗ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

Η Ευρώπη σε αναζήτηση
νέας θεσμικής πορείας

Ποια Ευρώπη; Πολιτική στόχευση
και θεσμική θωράκιση στην εποχή
της κρίσης

Τα σενάρια για το μέλλον
του ευρώ και της ευρωζώνης

QUO VADIS EUROPA?

Αντώνης Κλάψης

Η Ιστορία επαναλαμβάνεται; Η κρίση ως παράγοντας ανατροφοδότησης της διαδικασίας ευρωπαϊκής ενοποίησης

«Οι άνθρωποι αποδέχονται την αλλαγή μόνο όταν έρχονται αντιμέτωποι με την ανάγκη, και αναγνωρίζουν την ανάγκη μόνο όταν έχουν πληγεί από κάποια κρίση» (Monnet, 1978). Το απόφθεγμα του Jean Monnet, ενός εκ των θεμελιωτών της διαδικασίας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, παραμένει σήμερα περισσότερο επίκαιρο παρά ποτέ. Αντιμετωπίζοντας μία πολυδιάστατη κρίση (οικονομική, πολιτική, θεσμικής αξιοπιστίας κ.ο.κ.), η Ευρωπαϊκή Ένωση για πολλοστή φορά στην ιστορική της διαδρομή βρίσκεται αντιμέτωπη με διλήμματα υπαρξιακών διαστάσεων. Οι απαντήσεις που θα δοθούν σε αυτά θα προσδιορίσουν τη μελλοντική πορεία όχι μόνο

του συσσωματικού εγχειρήματος, αλλά και αυτής της γηραιάς ηπείρου συνολικά.

Ήδη από την εποχή της πρώτης απόπειρας εφαρμογής του, το όραμα της ευρωπαϊκής ενοποίησης συνάντησε κατά καιρούς διάφορα εμπόδια στη διαδρομή προς την υλοποίησή του. Ιδεολογικά σαγηνευτικό και ιστορικά επιβεβλημένο σύμφωνα με τους υποστηρικτές του, αθεράπευτα ρομαντικό και πρακτικά δυσεφάρμοστο σύμφωνα με εκείνους που το αντιμετώπιζαν επιφυλακτικά, το πρόταγμα της ενωμένης Ευρώπης ακολούθησε ταραγμένη πορεία, στη διάρκεια της οποίας οι επιτυχίες διαδέχονταν τις αποτυχίες και αντίστροφα. Δυσμενείς συγκυρίες, πολιτική

ατολμία, αντικρουόμενα συμφέροντα, διεθνείς οικονομικές αναταράξεις υπήρξαν ορισμένοι μόνο από τους παράγοντες που απείλησαν τη σταθερότητα του ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Ταυτόχρονα, ωστόσο, οι ίδιοι παράγοντες τροφοδότησαν συχνά την ενοποιητική διαδικασία, δίνοντας τη δυνατότητα στις ηγεσίες και στους λαούς της Ευρώπης μέσω της υπέρβασης των δυσχερειών να επιλέξουν λύσεις που τελικά κατέτειναν στην ενίσχυση του εγχειρήματος και στην περαιτέρω προώθησή του. Η ικανότητα, εξάλλου, αξιοποίησης των κρίσεων για την περαιτέρω εμπάθυνση της ευρωπαϊκής ενοποίησης αναδείχθηκε διαχρονικά σε μία από τις παραμέτρους που επέδρασαν καταλυτικά στην επιτυχή εφαρμογή της.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση για πολλοστή φορά στην ιστορική της διαδρομή βρίσκεται αντιμέτωπη με διλήμματα υπαρξιακών διαστάσεων

Από τη σύλληψη της ευρωπαϊκής ιδέας στην ίδρυση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

Η σύλληψη της ευρωπαϊκής ιδέας στη σύγχρονη εκδοχή της υπήρξε απότοκη της μεγαλύτερης κρίσης που έως τότε είχε πλήξει την ευρωπαϊκή ήπειρο: του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Το «έγκλημα κατά της Ευρώπης» (Casement, 1958) είχε συντελεστεί, συσσωρεύοντας εκατόμβες θυμάτων και ανυπολόγιστες οικονομικές καταστροφές και δημιουργώντας φαινομενικά αρνητικό κλίμα για τη δρομολόγηση πρωτοβουλιών που θα κατέτειναν στην ευρωπαϊκή ενοποίηση. Στην πράξη, ωστόσο, η ίδια η τραυματική κληρονομιά του πολέμου αποτέλεσε το πρόσφορο έδαφος πάνω στο οποίο θα άνθιζε η πρώτη συγκροτημένη πρόταση για τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής ομοσπονδίας, η οποία

έλαβε το Μάιο του 1930 τη μορφή του Σχεδίου Μπριάν (Pegg, 1983). Μολοντί δεν ευοδώθηκε, καθώς προσέκρουσε στις επιφυλάξεις ή ακόμα και στις έντονες αντιρρήσεις της συντριπτικής πλειοψηφίας των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων (Χριστοδουλίδης και Κλάψης, 2008), το Σχέδιο Μπριάν έμελλε να αποτελέσει έκτοτε σταθερό σημείο αναφοράς των υποστηρικτών της ευρωπαϊκής ιδέας. Έτσι, η πολιτικά ημιτελής πρωτοβουλία θα είχε μακροπρόθεσμα ευεργετικές συνέπειες στην πορεία προς τη θεμελίωση του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, συντελώντας αποφασιστικά στη γονιμοποίηση της σκέψης πολλών εκ των πρωταγωνιστών της ίδρυσης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Εάν το Σχέδιο Μπριάν προλείανε το έδαφος για τη μελλοντική εκδήλωση αντίστοιχων πρωτοβουλιών, η μεσολάβηση του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και η έναρξη του Ψυχρού Πολέμου δημιούργησαν τις προϋποθέσεις που θα επέτρεπαν την ευόδωσή τους. Ο συνδυασμός αφενός της οικονομικής καχεξίας και αφετέρου της απειλής από την προώθηση των σοβιετικών στρατευμάτων στην Ανατολική Ευρώπη (γεγονός που, εκτός των άλλων, προοιωνιζόταν την ιδεολογική και πολιτική διαίρεση της Γηραιάς ηπείρου) ώθησε τα κράτη της Δυτικής Ευρώπης να αναζητήσουν τρόπους στενότερης και αποτελεσματικότερης μεταξύ τους συνεργασίας με απώτερο στόχο την αποτροπή μίας νέας καταστροφικής ένοπλης σύγκρουσης. Σε αυτό το πλαίσιο, στις 9 Μαΐου 1950 ο υπουργός Εξωτερικών της Γαλλίας Ρομπέρ Σουμάν εξήγγειλε το ιστορικό του Σχέδιο το οποίο έθεσε τα θεμέλια για τη δημιουργία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων: στις 18 Απριλίου 1951 η Γαλλία, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, η Ιταλία, η Ολλανδία, το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο υπέγραψαν στο Παρίσι την ιδρυτική Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ), εγκαινιάζοντας έτσι και συμβατικά το εγχείρημα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης (Dedman, 2010).

Η ίδρυση της ΕΚΑΧ αποτελούσε την πρώτη νίκη των Ευρωπαίων φεντεραλιστών. Ωστόσο, πολύ σύντομα η ατελέσφορη πορεία της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας (ΕΑΚ) απέδειξε ότι

τα βήματα προς την κατεύθυνση της ευρωπαϊκής ενοποίησης θα έπρεπε να είναι στο εξής προσεκτικά. Η Συνθήκη για την ίδρυση της ΕΑΚ, η οποία προέβλεπε τη στενή συνεργασία των μελών του οργανισμού σε στρατιωτικό επίπεδο, υπογράφηκε στις 27 Μαΐου 1952 από τα έξι ιδρυτικά κράτη της ΕΚΑΧ. Ωστόσο, το προωθημένο σχήμα που καθιέρωνε η ΕΑΚ έπρεπε θύμα του ίδιου του πρωτοποριακού χαρακτήρα της, με αποτέλεσμα να απορριφθεί τελικά από τη γαλλική Εθνοσυνέλευση (30 Αυγούστου 1954) και να παραπεμφθεί έκτοτε στις καλένδες (Ruane, 2000).

Μόλις τρία χρόνια μετά την ίδρυση της ΕΚΑΧ και την ευφορία που είχε δημιουργήσει, η αποτυχία της ΕΑΚ έμοιαζε να αποτελεί ήττα της ευρωπαϊκής ιδέας, δημιουργώντας προβληματισμό σχετικά με το μέλλον της ενοποιητικής διαδικασίας. Αντί, ωστόσο, να καμφθούν από τις δυσκολίες, οι υποστηρικτές του οράματος της ομοσπονδιακής Ευρώπης αποφάσισαν να εκμεταλλευθούν τα εμπόδια προκειμένου να δώσουν νέα ώθηση στο συσσωματικό εγχείρημα, διευρύνοντας το πεδίο εφαρμογής του. Στο μεταξύ, η επιδείνωση του διεθνούς κλίματος που παρατηρήθηκε το 1956 εξαιτίας της κρίσης του Σουέζ και της σοβιετικής επέμβασης στην Ουγγαρία, δημιούργησε την κατάλληλη συγκυρία για τη σύγκλιση των απόψεων των κοινοτικών εταίρων. Έτσι, στις 25 Μαρτίου 1957, τα μέλη της ΕΚΑΧ υπέγραψαν στη Ρώμη τις ιδρυτικές Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ) (Χριστοδουλίδης, 2004).

Από τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: απαντήσεις σε ιστορικές προκλήσεις

Όπως συνέβη συχνά στην Ιστορία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, η πρόοδος της συσσωματικής διαδικασίας ακολουθήθηκε από την εμφάνιση νέων δυσχερειών στο δρόμο για την επίτευξη του τελικού στόχου. Ήδη στις αρχές της δεκαετίας του 1960 η απόρριψη του Σχεδίου Φουσέ είχε ως αποτέλεσμα την αναστολή των διεργασιών που κατέτειναν στην εμβάθυνση της

πολιτικής ενοποίησης (Bloes, 1970). Ταυτόχρονα, σηματοδότησε την όξυνση της κριτικής του προέδρου της Γαλλίας Σαρλ ντε Γκολ εναντίον της υπερεθνικής ολοκλήρωσης. Η απόφαση του ντε Γκολ για αποχή της Γαλλίας από τις συνόδους του Συμβουλίου καθώς και η ανάκληση του Γάλλου μόνιμου αντιπροσώπου από τις Βρυξέλλες προκάλεσε μείζονα «συνταγματική» κρίση στο εσωτερικό της Κοινότητας. Η γαλλική πολιτική της «κενής έδρας» που απειλούσε να απονευρώσει πλήρως τη λειτουργία των κοινοτικών οργάνων τερματίστηκε τον Ιανουάριο του 1966 με το Συμβιβασμό του Λουξεμβούργου (Nicoll, 1984), βάσει του οποίου στην πράξη καθιερωνόταν στο πλαίσιο του Συμβουλίου το δικαίωμα αρνησικυρίας κάθε κράτους-μέλους σε περίπτωση που επικαλούνταν τη διακύβευση «ζωτικού εθνικού συμφέροντος».

Ο Συμβιβασμός του Λουξεμβούργου κατέτεινε στην ενίσχυση του διακυβερνητικού χαρακτήρα του τρόπου διακυβέρνησης της Κοινότητας. Αποτελούσε, ωστόσο, μία ρεαλιστική υπαναχώρηση των Ευρωπαίων φεντεραλιστών προκειμένου να αποφευχθεί η αποτελμάτωση της ενοποιητικής διαδικασίας. Πράγματι, στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές εκείνης του 1970 μία σειρά από πρωτοβουλίες, όπως η συγχώνευση των κοινοτικών οργάνων, η θέσπιση των ιδίων πόρων της Κοινότητας, η θεμελίωση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ) και η προώθηση των διαδικασιών για την πολιτική ενοποίηση (με κορυφαίο θεσμικό παράδειγμα το μηχανισμό της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας), έδωσαν νέα πνοή στο κοινοτικό εγχείρημα (Gilbert, 2012), αποδεικνύοντας ότι με το πέρασμα του χρόνου το τελευταίο μπορούσε να ανταποκριθεί ολοένα αποτελεσματικότερα στις προκλήσεις των καιρών, χρησιμοποιώντας τις κατά περίπτωση κρίσεις ως εφελτήριο για την περαιτέρω προώθησή του.

Η δεκαετία του 1970 και του 1980 συνδυάστηκε και με τις τρεις πρώτες διευρύνσεις των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αφενός προς Βορρά με την προσχώρηση της Δανίας, της Ιρλανδίας και της Μεγάλης Βρετανίας, και αφετέρου προς Νότο με τη συμπερίληψη αρχικά της Ελλάδας

και λίγο αργότερα της Ισπανίας και της Πορτογαλίας στον κοινοτικό κορμό. Η αύξηση των μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων σε δώδεκα, παρά τις πρόσκαιρες αρρυθμίες που προκάλεσε, απέδειξε το δυναμισμό της ενοποιητικής διαδικασίας, η οποία όχι μόνο δεν κάμφθηκε, αλλά αντίθετα έμοιαζε να ενισχύεται από τις πετρελαϊκές κρίσεις του 1973 και του 1979 που κατάφεραν σημαντικά πλήγματα στην παγκόσμια (και κατά συνέπεια και στην ευρωπαϊκή) οικονομία. Σε αυτό το πλαίσιο, η ίδρυση το 1975 του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης και η υιοθέτηση δέκα χρόνια αργότερα των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων προσέδωσε πρακτικό περιεχόμενο στο ιδανικό της κοινοτικής αλληλεγγύης, διευκολύνοντας τη μεταφορά πόρων από τα ισχυρότερα προς τα λιγότερο οικονομικά ανεπτυγμένα κράτη-μέλη. Στο ίδιο χρονικό διάστημα, η απόφαση για την άμεση εκλογή των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου από τους Ευρωπαίους πολίτες, η οποία τέθηκε σε εφαρμογή τον Ιούνιο του 1979, συνέτεινε στην ενίσχυση του δημοκρατικού χαρακτήρα των Κοινοτήτων. Λίγο αργότερα, η υπογραφή της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης (1987), η δρομολόγηση της ενιαίας αγοράς, η έγκριση του Έκθεσης Ντελór για την ΟΝΕ (1988), αλλά και η υπογραφή της Συνθήκης του Σένγκεν (1990) μαρτυρούσαν την αλματώδη πρόοδο που, παρά τις κατά καιρούς δυσχέρειες, είχε συντελεστεί στο δρόμο προς μία ολοένα και περισσότερο ενωμένη Ευρώπη (Urwin, 1995).

Η απόφαση των κοινοτικών εταίρων να προχωρήσουν στην εμβάθυνση της μεταξύ τους συνεργασίας συνέπιπτε με την εποχή που η Ανατολική Ευρώπη συγκλονιζόταν από την ηχηρή κατάρρευση των καθεστώτων του «υπαρκτού σοσιαλισμού». Για πρώτη φορά από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου οι Ευρωπαίοι μπορούσαν να ατενίσουν από κοινού το μέλλον τους, γεγονός που δεν άφησε ανεπηρέαστη την πορεία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Τον Οκτώβριο του 1990 η επανένωση της Γερμανίας διέυρνε εκ των πραγμάτων τη γεωγραφική έκτασή τους, δημιουργώντας μία πολιτική και οικονομική πρόκληση, στην οποία οι κοινοτικοί μηχανισμοί ανταποκρί-

θηκαν με απόλυτη επιτυχία, διευκολύνοντας τη διαδικασία προσαρμογής του πρώην κομμουνιστικού τμήματος της –ενιαίας πλέον– γερμανικής επικράτειας στους κανόνες της ελεύθερης αγοράς.

Οι κοσμογονικές αλλαγές στην Ανατολική Ευρώπη λειτούργησαν ως καταλύτης για την επιτάχυνση της ενοποιητικής διαδικασίας. Με την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ στις 7 Φεβρουαρίου 1992, οι ηγέτες των δώδεκα κρατών-μελών αποφάσισαν τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το μεγάλο βήμα είχε συντελεστεί και δεν αναβλήθηκε ούτε από την αρχική απόρριψη της Συνθήκης από το δημοψήφισμα που διεξήχθη στη Δανία τον Ιούνιο του 1992 (τον Μάιο του επόμενου έτους ο δανικός λαός υπερψήφισε τελικά τη Συνθήκη), ούτε από την επιφυλακτικότητα της Γαλλίας και της Βρετανίας. Αντίστοιχα, παρά τις κατά καιρούς παλινωδίες, οι Συνθήκες του Άμστερνταμ (1997) και της Νίκαιας (2001) επέφεραν σημαντικές θεσμικές αλλαγές στη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και, έστω κι αν δεν πρόσφεραν απόλυτα λειτουργικές λύσεις σε όλα τα προβλήματα που ταλάνιζαν την Ένωση, κατέδειξαν την ικανότητά της να προσαρμόζεται κάθε φορά στις μεταβαλλόμενες περιστάσεις. Λίγα χρόνια αργότερα, η Συνθήκη της Λισαβόνας (2007) αναπτέρωσε τις ελπίδες των υποστηρικτών της ολοένα στενότερης ένωσης των ευρωπαϊκών λαών, οι οποίες λίγο καιρό νωρίτερα είχαν δεχθεί ισχυρό πλήγμα λόγω της απόρριψης του Ευρωπαϊκού Συντάγματος από τα δημοψηφίσματα που διεξήχθησαν το Μάιο και τον Ιούνιο του 2005 στη Γαλλία και στην Ολλανδία αντίστοιχα (Dedman, 2010): η Ιστορία επαναλαμβανόταν, μετατρέποντας την κρίση σε όχημα για την προώθηση της ευρωπαϊκής ιδέας.

Την εποχή της υπογραφής της Συνθήκης της Λισαβόνας η Ευρωπαϊκή Ένωση, μετά από τρεις διαδοχικές διευρύνσεις (1993¹, 2004² και 2007³) αριθμούσε ήδη 27 μέλη, έχοντας σε μεγάλο βαθμό μετουσιώσει σε πράξη το όραμα για μία

1. Αυστρία, Σουηδία και Φινλανδία.

2. Εσθονία, Κύπρος, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Ουγγαρία, Πολωνία, Σλοβακία, Σλοβενία και Τσεχία.

3. Βουλγαρία και Ρουμανία.

ενωμένη Ευρώπη «από τον Ατλαντικό έως τα Ουράλια». Στο μεταξύ, η απόφαση δώδεκα κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης να θέσουν από την 1^η Ιανουαρίου 2002 σε κυκλοφορία το κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα δημιούργησε νέα οικονομικά δεδομένα όχι μόνο σε περιφερειακή, αλλά και σε παγκόσμια κλίμακα. Το ευρώ αναδείχθηκε σε ένα από τα ισχυρότερα και σταθερότερα νομίσματα διεθνώς, προσδίδοντας νέα διάσταση στην έννοια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ενώ σταδιακά ακόμα πέντε μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατέστησαν μέλη της ευρωζώνης.

Με οδηγό την Ιστορία

Κατά τρόπο ειρωνικό, η διεύρυνση του κύκλου των μελών της ευρωζώνης συνέπεσε χρονικά με την παγκόσμια οικονομική κρίση, η οποία ξεκινώντας από τις ΗΠΑ στα τέλη της πρώτης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα έπληξε και την Ευρώπη. Η Ευρωπαϊκή Ένωση βρέθηκε απροετοίμαστη μπροστά στη νέα πραγματικότητα που επέβαλε η αντιμετώπιση της δυσμενούς οικονομικής συγκυρίας, η οποία απειλούσε –και εξακολουθεί να απειλεί– να οδηγήσει σε χρεοκοπία μία σειρά μελών της ζώνης του ευρώ και να αποσταθεροποιήσει το κοινό νόμισμα. Η κρίση αποκάλυψε την απουσία αποτελεσματικών μηχανισμών συλλογικής διαχείρισης έκτακτων περιστάσεων, γεγονός που δεν επέτρεψε την έγκαιρη και αποφασιστική υιοθέτηση των κατάλληλων μέτρων που θα διευκόλυναν την παροχή βοήθειας με όρους κοινοτικής αλληλεγγύης στις χώρες που πλήττονταν περισσότερο.

Μέσα σε αυτό το δυσμενές περιβάλλον, η διαχείριση της κρίσης αποτελεί μία πρωτοφανή πρόκληση για την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς είναι σαφές ότι αποτυχία σε αυτό το επίπεδο θα απειλήσει όχι μόνο το ευρώ, αλλά ενδεχομένως και την ίδια τη συνοχή της Ένωσης. Οι αποφάσεις για τη δημιουργία προσωρινών προγραμμάτων χρηματοδότησης έκτακτης ανάγκης, όπως ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Χρηματοπιστωτικής Σταθεροποίησης (EFSM) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF), και η πρόβλεψη για τη λειτουργία από τον Ιούνιο

του 2013 του μόνιμου Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ESM) απέδειξαν ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση εξακολουθεί να διαθέτει αντανakλαστικά. Ταυτόχρονα, όμως, δημιούργησαν και αμφιβολίες για το κατά πόσο τα αντανakλαστικά αυτά είναι τόσο ισχυρά ώστε να αρκούν για την αντιμετώπιση των οικονομικών και πολιτικών αναταράξεων που προκαλεί η συνεχιζόμενη κρίση.

Η λύση είναι περισσότερη και όχι λιγότερη Ευρώπη, περισσότερη και όχι λιγότερη αλληλεγγύη

Πάνω απ' όλα, η διαχείριση της κρίσης κατέδειξε το έλλειμμα διακυβέρνησης που ταλανίζει την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η απουσία συγκεκριμένων θεσμικών διαδικασιών σήμαινε ότι πιεστικές αποφάσεις για την οικονομική συνδρομή σε χώρες που αδυνατούσαν να καλύψουν τις δανειακές τους ανάγκες και να ανταποκριθούν στην εξυπηρέτηση των χρεών τους, αντιμετωπίζοντας έτσι το φάσμα της χρεοκοπίας, θα λαμβάνονταν *ad hoc* από τους ηγέτες των μελών της Ένωσης. Σε αυτό το πλαίσιο, τα οικονομικά ισχυρότερα μέλη της ευρωζώνης, με προεξάρχουσα τη Γερμανία, συνάρτησαν την παροχή βοήθειας με την υιοθέτηση μέτρων αυστηρής δημοσιονομικής πειθαρχίας, χωρίς ωστόσο ταυτόχρονα να δώσουν το απαιτούμενο βάρος στο σκέλος της ανάπτυξης. Η επικράτηση του στενού οικονομικού υπολογισμού έναντι της ευρύτερης πολιτικής στόχευσης υπονόμωσε τις πρωτοβουλίες, καθώς ακόμα κι αν η διάγνωση των συμπτωμάτων του προβλήματος ήταν σωστή (υπόθεση για την οποία εκφράζονται επιφυλάξεις) (Habermas et al., 2012), η θεραπεία που προκρινόταν δεν ήταν εκείνη που θα διευκόλυνε τελικά την επίλυσή του καθώς συνέτεινε στην εμβάθυνση της ύφεσης. Ακόμα χειρότερα, η καθυστέρηση στη λήψη κρίσιμων αποφάσεων επιδείνωσε την κατάσταση, δίνοντας την εντύπωση ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν

ήταν πάντα σε θέση να προστατεύσει άμεσα και αποφασιστικά τα συμφέροντα όσων μελών της βρίσκονταν σε κατάσταση αδυναμίας και κατ' επέκταση τα συμφέροντα της ίδιας της Ένωσης.

Η μελέτη της Ιστορίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης δημιουργεί την αισιοδοξία ότι, όπως συνέβη πολλές φορές στο παρελθόν όταν η συσσωματική διαδικασία αντιμετώπισε υπαρξιακά διλήμματα, η κρίση μπορεί να λειτουργήσει τελικά ως εφελκύριο για την αναζωογόνηση και όχι για την αποτελμάτωση του εγχειρήματος. Από την εποχή της ίδρυσης της πρώτης Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η πορεία προς την ενοποίηση δεν υπήρξε ούτε ευθύγραμμη ούτε εύκολη, αλλά αντίθετα συχνά τεθλασμένη και γεμάτη από εμπόδια. Ταυτόχρονα, το ενοποιητικό εγχείρημα προωθήθηκε μέσα από αντιπαράθεσεις και γόνιμες συνθέσεις αντίθετων απόψεων και όχι ως αποτέλεσμα της δογματικής επικράτησης της μίας και μόνης αντίληψης που ενσάρκωνε την «απόλυτη αλήθεια».

Η Ιστορία της ευρωπαϊκής ενοποίησης δείχνει το δρόμο, διδάσκοντας ότι την ώρα των κρίσιμων αποφάσεων ήταν οι πολιτικοί ηγέτες που ανέλαβαν τις απαραίτητες πρωτοβουλίες προκειμένου να δώσουν την απαραίτητη ώθηση στη διαδικασία υλοποίησης της ευρωπαϊκής ιδέας, ξεπερνώντας εμπόδια που εκ πρώτης όψεως έμοιαζαν ανυπέρβλητα. Οι θεμελιωτές της ενωμένης Ευρώπης γνώριζαν καλά ότι η συσσωμάτωση είναι πρωτίστως ιδεολογικοπολιτικό και όχι τεχνοκρατικό εγχείρημα, στο πλαίσιο του οποίου οι νομικοί κανόνες και η οικονομία στηρίζουν την πολιτική στόχευση και όχι το αντίστροφο. Στη σημερινή συγκυρία, η λύση είναι περισσότερη και όχι λιγότερη Ευρώπη, περισσότερη και όχι λιγότερη αλληλεγγύη. Η παραγνώριση αυτής της αλήθειας είναι πολύ πιθανό να προκαλέσει τριγμούς στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα, ενισχύοντας φυγόκεντρες τάσεις και υπονομεύοντας κοινές κατακτήσεις έξι και πλέον δεκαετιών.

Ο κ. Αντώνης Κλάφης είναι διδάκτορας Διπλωματικής Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου.

Βιβλιογραφία

Χριστοδουλίδης, Θεόδωρος Α. (2004). *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος, 1923-2004*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης.

Χριστοδουλίδης, Θεόδωρος, και Κλάφης, Αντώνης (2008). *Η κυοφορία του μέλλοντος. Η Ευρωπαϊκή Ένωση στην Κοινωνία των Εθνών*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης.

Bloes, Robert (1970). *Le "Plan Fouchet" et le Problème de l' Europe Politique*, Bruges, Collège d'Europe.

Casement, Roger (1958). *The Crime against Europe*, Dublin, Fallon.

Dedman, Martin J. (2010). *The Origins and Development of the European Union, 1945-2008*, London, Routledge.

Gilbert, Mark (2012). *European Integration: A Concise History*, Plymouth, Rowman & Littlefield.

Habermas, Jürgen, Bofinger, Peter, and Nida-Rümelin, Julian (2012). "Only deeper European unification can save the eurozone", *The Guardian*, 9 August, <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2012/aug/09/deeper-european-unification-save-eurozone> (πρόσβαση 14 Αυγούστου 2012).

Monnet, Jean (1978). *Memoirs*, London, Collins.

Nicoll, W. (1984). "The Luxemburg Compromise", *Journal of Common Market Studies*, 23(1), σελ. 35-43.

Pegg, Carl H. (1983). *Evolution of the European Idea, 1914-1932*, Chapel Hill, University of North Carolina Press.

Ruane, Kevin (2000). *The Rise and Fall of the European Defence Community: Anglo-American Relations and the Crises of European Defence, 1950-55*, Houndmills, Macmillan.

Urwin, Derek W. (1995). *The Community of Europe: A History of European Integration since 1945*, Harlow, Longman.